

Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun Millî Mücadele'ye Katkıları

Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu's Contributions to the National Struggle

Mehmet Serhat YILMAZ *

Öz

Bu makalede, Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurucusu ve başkanı olan Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun hayatı ele alınmış, onun Millî Mücadele döneminde Kastamonu'da yaptığı hizmetlerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, ailenin metruk evrakını konu alan "Kastamonu'da Bayrâmîlik ve Şemsizâde Ailesi" isimli eser, yerel tarihe ışık tutan kaynaklar ve Kastamonu basınından yararlanılmıştır. Uluoğlu hakkında bugüne kadar müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bu husus, yerel düzeyde Millî Mücadelede sunduğu katkıların ortaya konması bakımından önemlidir. Uluoğlu'nun Kastamonu Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin 1918 ve 1921 kongrelerinde yönetim kurulu üyesi, Kastamonu Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1922 yılı kongresinde başkanı, Kastamonu Çiftçiler Birliği'nin 1923 yılı genel kurulunda yönetim kurulu üyesi olarak seçilip görev yaptığı anlaşılmaktadır. Uluoğlu, Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurucusu olup tespit edebildiğimiz kadarıyla cemiyetin başkanlık görevini İstiklâl Harbi sonuna kadar kesintisiz bir şekilde başarıyla yürütmüştür. Millî Mücadele döneminde Urfa, Antep ve Maraş'ın işgaline karşı düzenlenen tel'in mitinglerinde, protesto telgraflarında imzası vardır. İstiklâl Savaşı'nda gösterdiği fedakârlık ve kahramanlıktan dolayı "Beyaz Kurdeleli İstiklâl Madalyası" ile taltif edilmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Halk Fırkasına geçişinde Vilayet İdare Heyeti müteşebbis üyeliğine seçilmiştir. Çalışmada, Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sürecinde dönemin zor şartları altında hizmetlerde bulunduğu, yardımseverliği, dini ve millî kimliğine ilave olarak şehirdeki sosyal kişiliğiyle de Kastamonu'nun mahallî tarihinde yer edindiği, Nakibüleşraf Kaymakamlığı, Bayramî Dergâhı postnişinliği gibi vazifelere ilave olarak Cumhuriyetin ilanı sonrasında Atabey Gazi Camii'nde hatiplik vazifesini sürdürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, Uluoğlu'nun din adamı kimliğinin yanısıra, cemiyet hayatının içinde olması bakımından yönetici ve aydın kişiliğini de öne çıkarmaktadır.

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Tarih Bölümü
serhat42@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3141-257X
Kastamonu / TÜRKİYE

* Prof. Dr., Kastamonu University
Faculty of Humanities and Social
Sciences Department of History
serhat42@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3141-257X
Kastamonu / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Kastamonu, Millî Mücadele, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu.

Abstract

In this article, it is aimed to reveal the life of Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, the founder and president of Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti/Kastamonu Association for the Defence of National Rights, his place in the community life and his services in Kastamonu during the National Struggle. In the research, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi/the Presidential State Archives, the work named "Bayrami in Kastamonu and the Şemsizâde Family", which is about the abandoned documents of the family, the sources that shed light on the local history and the Kastamonu press were used. The fact that no independent study

Başvuru/Submitted: 25/10/2022

Kabul/Accepted: 24/04/2023

has been carried out about Uluoğlu until today is important in terms of revealing his contributions to the National Struggle at the local level. It is understood that Uluoğlu was elected and served as a member of the board of directors in the 1918 and 1921 congresses of the Kastamonu Hilâl-i Ahmer Society, as the president of the Kastamonu Himaye-i Etfal Society in the 1922 congress, and as a member of the board of directors in the 1923 general assembly of the Kastamonu Farmers Union. Uluoğlu is the founder of Kastamonu Association for the Defence of National Rights, and as far as we can determine, he successfully carried out the duty of president of the society until the end of the War of Independence. During the National Struggle period, the wire held against the occupation of Urfa, Antep and Maraş has his signature in the rallies and protest telegrams. He was awarded the "Medal of Independence, with white ribbon" for his sacrifice and heroism in the War of Independence. He was elected as an enterprising member of the provincial administrative committee in the transformation of the Association for the Defence of National Rights into the People's Party. In the study, Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu served under the difficult conditions of the period during the National Struggle and the establishment of the Republic of Turkey, and in addition to his benevolence, religious and national identity, he also took a place in the local history of Kastamonu with his social personality, such as "Nakibüleşraf", Bayramî Dervish Lodge. In addition to his duties, it was concluded that he continued to serve as an orator in Atabey Gazi Mosque after the proclamation of the Republic. His situation highlights Uluoğlu's manager and intellectual personality in terms of being a part of society life, as well as his cleric identity.

Keywords:

Kastamonu, National Struggle, Association for the Defence of National Rights, Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımı yok.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme:	İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan:	sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans:	Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment:	Two external referees / Double blind.
Similarity Screening:	Checked – iThenticate.
Ethical Statement:	selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License:	Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Millî Mücadele dönemi, şüphesiz Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı Türk tarihinin en önemli dönemlerinden biridir. Bilindiği gibi, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Kıttaatı Müfettişi olarak Anadolu'ya geçişi Millî Mücadele'nin teşkilatlanma aşamasının en önemli dönemini teşkil etmektedir. Amasya Tamimi sonunda gerçekleştirilen Erzurum ve Sivas Kongreleriyle Millî Mücadele'nin amaç ve yöntemi belirlenmiş, Temsil Heyeti teşekkül etmiş ve Mustafa Kemal Paşa Anadolu'nun kaderine hükmeden bir önder olarak yerini almıştır. Millî Mücadele döneminde Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılıp bir hükümet teşkil olunmuştur. Bu sırada başta İstanbul olmak üzere Marmara Bölgesi tamamen İtilaf Devletlerine bağlı kuvvetlerin kontrolündeydi. Ege Bölgesi ise İngiliz destekli Yunan kuvvetlerinin tahakkümüne geçmişti. Güney'de, Akdeniz sahillerinde İngiliz, İtalyan ve Fransız kuvvetleri geçit vermiyordu. Güneydoğu'da ise, bölgedeki Türk halkı kıyasıyla bir sıcak mücadele yaşıyordu. Bütün bu kötü şartlar karşısında Türk Millî Mücadelesinin cephede zafer kazanması için mutlaka silah, cephaneye ve lojistik ikmale ihtiyacı vardı. (Turan, 1999, s. 693-694). Bu bakımdan cephe gerisinde sevkiyat için Kastamonu-Çakırı-Ankara hattı ilk akla gelen güzergâhlardan birisi olmuştur. İstiklâl Savaşı sırasında İnebolu-Kastamonu-Ankara hattı bir anda önem kazanmış İnebolu, Ankara için denize açılan en yakın ve en güvenli ikmal yolu olmuştur. Günümüzde bu güzergâh, "İstiklâl Yolu" olarak tescil edilmiştir. İstanbul'dan Ankara'ya istiklâl mücadelesine katılmak için harekete geçen çok önemli devlet erkânı ve aydınların büyük bir kısmı, sivil ve askeri personel, Buhara ve Azerbaycan sefaret heyetleri, gazeteciler, İnebolu yolunu tercih etmiştir. Hatta Malta yaranı dahi İngiliz esirlerle İnebolu'da değiştirilmiştir. Çeşitli yollarla temin edilen silah mühimmat ve teçhizat en güvenli limanlardan birisi olan İnebolu Limanı'ndan iç kesimlere taşınarak cepheye sevk olunmuştur. Batı Cephesine giden sevkiyat en müsait yollardan birisi olan İnebolu-Kastamonu-Çankırı-Ankara hattı kullanılarak yapılmıştır. (Yılmaz, 2019, s. 577-600).

Mustafa Kemal Paşa, Kastamonu gibi stratejik konumu son derece önemli olan şehrin Kuva-yı Milliye'nin yanında olmasını istemişti. Bolu çevresinin isyancıların elinde olması, Samsun çevresinin Pontus çetelerinin nüfuz bölgesinde bulunması Kastamonu'nun önemini daha da artırmıştır. Diğer taraftan böyle bir bütünleşmenin komşu vilayetler üzerinde etki yaratacağı da düşünülmüştü. Kastamonu'nun 16 Eylül 1919 akşamı Kuva-yı Milliye ile birleşmesinin ardından Vali Vekili Ferit Recai Bey'in verdiği bir emirle Kuva-yı Milliye yanlısı yurt severler tarafından hemen Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kuruluş çalışmaları da başlatılmıştır. Sivas Kongresi sürecinde milli kuvvetlere gönül bağlamış olan eşraf, halk ve ileri gelenler Millî Mücadeleye destek için hazır vaziyette bulduklarından aynı gün merkezdeki cemiyet teşekkül etmiş ve Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bugünkü Kastamonu Müzesi bahçesine katılmış olan Dârü'l Kurra Medresesi binasında ilk toplantısını yaparak faaliyetlerine başlamıştır. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kastamonu Merkezi ilk yönetim kurulu şu isimlerden oluşmuştur: Reis Şeyh Ziyâeddin Efendi, İkinci Reis eski mebuslardan Şemsizâde Şükrü Bey, Kâtip İdare Meclisi

başkâtipliğinden istifa etmiş olan Besim Bey” azalıklara ise Hukuk Reisi Yusuf Ziya Efendi, Ulemadan Hacı Mümin Efendi, Tavukçuzâde Ahmet Efendi, Akdoğanlızâde Mehmet Ali Efendi, Operatör Ali Bey, Mülâzım-ı evvel Şevket Bey, Jandarma Mülâzım-ı evveli Remzi Bey. (Açıksöz, 2019, s. 22; Peker, 2018, s. 88). Daha sonra adres olarak Ballıkzâde Şemsettin Bey’in evi tutulmuştur. Müdafaa-i Hukuk’un kurulduğu günlerde protesto amaçlı mitingler düzenlemiştir. Zaman içerisinde yönetimde değişikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. Bu hususta 14 Şubat 1920 tarihinde münhal olan iki üyenin yerine tüccardan Eczacı Hacı Mehmet Rıza Bey ve Dava Vekili Zeynel Abidin Bey seçilmiş, ayrıca İshakzâde Hacı Necip Efendi de müşavir sıfatı ile 1920 yılı şubat ayı içinde heyete dâhil olmuştur. (Peker, 2018, s.133-134). Derneğin üyeleri zaman zaman değişmekle beraber, başkan Ziyâeddin Uluoğlu derneğin düzenli olarak faaliyette bulunması için büyük gayret sarf etmiş, hiçbir şeyden çekinmeden Ferit Paşa için Sultan Vahdeddin’e çekilen telgraflara dahî imzasını atmıştır. Ayrıca pek çok kimsenin Müdafaa-i Hukuk üyesi olmasına vesile olmuştur. Şeyh Ziya Efendi’nin gösterdiği gayrete karşılık Gazzezâde Mehmet, Akdoğanlızâde Mehmet Ali, Açıksöz gazetesi sahibi Hamdi Beyler de Müdafaa-i Hukuk Heyeti’nin yanında olmuşlar, üzerlerine düşen her vazifeyi yerine getirmişlerdir. Nitekim Kara Hüseyinzâde Abidin, dava vekili Ünyeli Halit, Sultâni muallimlerinden Şevket, Baytar Müdürü Süleyman Sâni, Abdülhat Nuri Beylerle Hacı Necip, Tatlızâde Nuri, Evliyazâde Abdullah, Altağazâde Hâfız Efendiler de muhtelif zamanlarda vazife almışlardır. (Açıksöz, 2019, s. 48). Ahmet Ziyâeddin Efendi, Müdafaa-i Hukuk’un Kastamonu riyasetine getirilmiştir. Onun riyasete getirilişi Kastamonu gazetesinde şu şekilde duyurulmuştur:

“Anadolu ve Rumeli Vilâyâtı Muhafaza-i Hukuk Heyetinin Kastamonu Heyet-i Merkeziyesi Riyâsetine Atabeygâzi Dergâhı seccâde-nişini eşraftan ve Nakîbüleşraf Kâimmakamı Şeyh Ziyâeddin Efendi...” getirilmiştir.

Makaleye konu olan Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, Osmanlı son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Kastamonu’da dini ve sosyal hayatın içerisinde olmuş, Millî Mücadele döneminde siyasi bir hüviyet ile ilk günden Kuva-yı Milliye’nin yanında yer almış, Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurucu heyeti içerisinde yer alarak başkanlığını yapmış, bu vazifeyi Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti kurucu üyesi olarak Halk Fırkasının kuruluşuna kadar kesintisiz sürdürmüştür. Çalışmanın amacı, A. Ziyâeddin Uluoğlu’nun Kastamonu’da cemiyet hayatı içerisindeki yeri, yerel düzeyde Millî Mücadele hareketine yaptığı katkıların ortaya konulmasıdır. Abdülkerim Abdülkadiroğlu’nun ailenin metruk evrakı üzerinden “*Kastamonu’da Bayrâmîlik ve Şemsizâde Ailesi*” isimli bir çalışması bulunmaktadır. (Abdülkadiroğlu, 2005).

Ayrıca Abdülkadiroğlu’nun çalışması başlıca referans alınarak Bayramîliği merkeze alan yayınlanmış bir bildiri bulunmaktadır. (Baltacı, 2016, s. 413-427). Bu verilen bilgiler dışında Uluoğlu hakkında müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmada belirtilen kaynaklara ek olarak Kastamonu yerel basınından; Açıksöz, Kastamonu, Birlik, Sözcü ve Gündem37 gazetelerinden yararlanılmıştır.

1. Ailesi ve Eğitim Hayatı

Ahmet Ziyâeddin (Uluoğlu), Atabey Medresesi Mahallesi'nde H. 1284 (1867-1868) yılında doğmuştur. Kastamonu'da Şemsizâde ailesine mensup Hacı Seyyid Mehmet Şemseddin Bey'in (1837-1891) oğludur. Annesi Feride Hanımdır (öl. 15.03.1891). Ailenin lakabı son iki asırdır Şemsizâde olarak bilinmekle birlikte Soyadı Kanunu'ndan sonra Uluoğlu olmuştur. Ailenin geniş bir şeceresi olup kökleri Reisü'l-küttâb Hacı Mustafa Efendi'ye kadar dayanmaktadır. Sicill-i Osmanî'de onun hakkında yazılanlar özetle şu şekildedir: El-Hac Mustafa Efendi, Tavukçubaşı damadı, Kastamonu'nun Göl karyesinden, ayandan Emarzâde Mehmed Ağa'nın oğlu, 1688'de doğdu. Babasını küçük yaşta kaybettiğinden İstanbul'a gelerek amcası Elmaspaşa Telhisçisi Abdi Ağa'nın yardımlarıyla yetişti ve Tavukçubaşı Ali Ağa'ya damat oldu. Çevresindeki âlimlerle münasebetlerini sürdürerek 1730 yılında baş mukataacı oldu. Aynı sene Viyana Sefiri olup 1731 tarihinde büyük tezkireci olmuştur. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 103).

Abdülkerim Abdulkadiroğlu, aileden gelen son kuşağın eli altında bulunan şecereyi esas alarak bir soy kütüğü çıkarmıştır. Bu şecerede "*Kastamonu'nun eski hânedânından, Şeyhzâde denmekle maruf Atabey Şeyhizâdeler'in nisbetini beyân eyler şeceredir. Haseb ve neseb ile iftihar şer'an câiz değildir. Mamañih hasebi zañi etmeyerek hıfz eylemek lâbüddür.*" ifadesi yazılıdır. Bu kayda göre ailenin bilinen en eski büyüğü Şeyh Ali, onun evladı Hacı Mustafa Efendi¹ olup silsile aşağıya doğru şu şekilde uzanmaktadır: Şeyh Ahmet Efendi, Şeyh Mustafa, Şeyh Mehmet Şemseddin, Hacı Abdullah Vecîhî (öl.1844), Hacı Mustafa Sabri Bey (öl.15.03.1888), Mehmet Şemsettin Bey (öl. 06.09.1891) ve Şeyh Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu (öl. 19.04.1946). Ailenin son iki asırdır lakabı "Şemsizâde" olarak şöhret bulmuştur. Uluoğlu'nun babadan dedesi olan Şemsizâde Hacı Mustafa Sabri Efendi Kastamonu Nüfus Nâzırlığı (Müdürlüğü), dört yıl süreyle Mekke Vali Muavinliği görevinde bulunmuş, Birinci Meşrutiyet döneminde de Kastamonu Mebusu olmuştur. (Eruz, 2021, s. 152-153; Abdulkadiroğlu, 2005, s. 101, 155).

Ziyâeddin Efendinin eğitim hayatını üç aşamada ele almak gerekir: İlköğrenimini Nasrullah Mektebinde tamamlamıştır. Başarılı bir eğitimden sonra Rüşdiye Mektebine kaydolmuştur. 1878-1880 yıllarında Kastamonu Rüşdiye Mektebinde eğitim almıştır. Daha sonra Kastamonu'da Namazgâh Medresesinde eğitimine devam eden Ziyâeddin (Uluoğlu), 1897 yılında dönemin Kastamonu müftüsü olan A'mâzâde Mehmet Emin Efendi'den icazet almıştır. Onun bir dönem medrese eğitimine ara verdiği, aileden veraset yoluyla gelmiş olan bir görevi (Bayramî Dergâhı Postnişinliği) yerine getirmek için bu yolu tercih ettiği anlaşılmaktadır. Ziyâeddin Efendinin medrese eğitimini şeyh olduktan sonra tamamladığı anlaşılmaktadır. 1889 yılında bir yıl süreyle Ankara'ya gelmiş ve Hacı Bayram-ı Velî Dergâhı'nda bulunmuş, burada Abdülhamit Baba'dan eğitim almış ve sonra Kastamonu'ya dönmüştür. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 105-109).

¹ Hacı Mustafa Efendi, Kavâid-i İ'râbî tercüme etmiştir. Tabakât-ı Mücdehidîn'i musannifini Aliyy'ül-Kârî'nin elyazısı olan kendi nüshasından Harem-i Şerîf'de istinsah etmiş ve nadide olarak Kadı ve Vikâye ve sair kitaplar yazmıştır. Aile üyeleri hakkında geniş bilgi için bakınız. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 101-104).

Halk arasında “Şeyh Ziyâ Efendi” ve “Atabey Şeyhi Ziyâ Efendi” olarak bilinmektedir. Nebiyye Hanımla evlenen Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun bu evlilikten Hatice, Mustafa Sabri, Mehmet, Hikmet ve Lütfiye adlarında beş çocuğu olmuştur. Oğlu Mustafa, Ahmet Şükrü Bey'in kızı Tefvika Hanım'la evlenmiş olup Sürurî, Saime, Saliha, Mihrumah ve Ömer adında çocukları olmuştur. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 114, 127).

2. Meslek Hayatı

Osmanlı son döneminde Kastamonu'da tarikatların hemen tamamının birer kollarının bulunduğu bilinmektedir. 1894-1903 yılları arasında yayınlanan Kastamonu Salnamelerinden elde edilen verilere göre Kastamonu'da Halvetiyye, Kadiriyye, Mevleviyye, Rufâiyye, Sa'diyye, Celvetiyye, Bayramiyye gibi 12 dergâh ve 14 zaviyenin mevcut olduğu görülmektedir. (Kastamonu Vilayet Salnamesi, 1312/1894, 1314/1896, 1317/1899, 1321/ 1903). Bunlar arasında Kastamonu'da Bayramîlikle ilgili bilgiler gayet sınırlı olmakla birlikte Abdulkadiroğlu'na göre Kastamonu'da Bayramîlik oldukça eskilere dayanmaktadır. Bayramîliğin Kastamonu'daki geçmişi hakkında şimdilik kesin bir bilgi yoktur. Az da olsa bulunan bilgiler arasında Ziyâeddin Efendi'nin Bayramîliğin Kastamonu'da bulunan son postnişini olduğu anlaşılmaktadır. Bu unvanın Şeyh Ziyâeddin Uluoğlu tarafından Kastamonu'ya getirilmediği ondan önce dedesi Mustafa Sabri Efendi'nin de bu sıfatı taşıdığı bilinmektedir. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 24-25). Ancak Baharzâde Feride Hanım'ın Divançesi'nde yer alan bir manzum tarihten Ziyâeddin Uluoğlu'nun daha önce sükût dönemi yaşamış olan bu tarikatı Kastamonu'da yeniden canlandırdığı anlaşılmaktadır. Bu şiirin baş kısmında; “*epey zamandır münhal bulunan postnişinliğe Şemsizâde Ziyâ Efendi'nin oturmasından*” duyulan memnuniyet belirtilmiş, 1886 yılına denk gelen bu olay tarih düşürülerek belgelenmiştir. (Abdulkerimoğlu, 2005, s. 112-113).

Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, “1889 yılı ocak veya şubat ayında Atabeygazi Camii hatipliği ve bu hatipliğe meşrut postnişinliğe 310 kuruş maaşla tayin” edilmiştir. Ankara'dan Kastamonu'ya döndükten sonra tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar Atabey Camii'nde hem hatiplik hem de Bayramîlik yolu üzerine vazife yapmıştır. 30 Kasım 1925 tarih ve 677 sayılı “*Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun*” yayımlandıktan sonra (Resmî Gazete, Sayı: 243, 13.12.1925) Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'na aynı camiinin imam ve hatipliği görevi tevdi edilmiş, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 22.01.1937 tarih ve 201329/8 sayılı emri ile yirmi altı bin lira tam maaşla daimî mezun sayılmış ve vefat edene kadar vazifesini sürdürmüştür. (Abdulkerimoğlu, 2005, s. 208-209). Abdulkadiroğlu'na göre; Bayramîlik onun zamanında etkin olarak yaşatılmıştır. Çünkü o sıradan bir şeyh olarak değil, aydın ve bilgili kişiliğine ilave olarak millî, harsî ve vatanî bir kısım sosyal faaliyetlerin içerisinde hatta başında bulunması bakımından Kastamonu yöneticilerinden halka kadar şehirde etkinliğini hissettirmiş bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 24).

1925 yılında kadar Atabey Gazi Camii, Kastamonu'da Bayramîliğin kendisine mahsus zikrinin yapıldığı bir yer olarak bilinmektedir. (Mehmet Behçet, 1925, s. 47). Halk arasında Kırk Direkli Camii olarak da bilinen Atabey Gazi Camii Abdulkadiroğlu

tarafından “Dergâh Camii” olarak adlandırmaktadır. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 29). Caminin Osmanlı döneminde Merkez Pırlaklar mevkiinde, Kuzyaka, Göl, Akaya ve Taşköprü’de gelir getiren vakıf arazileri, Kastamonu merkezinde bazı dükkânları ve vakıf hamamı, Akkaya nahiyesinin Elmayakası köyünde Atabey Hanı ismiyle bilinen bir de vakıf hanı bulunmaktaydı. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 31). Atabey Gazi Türbesi bitişiğinde dergâhın bir de kütüphanesinin olduğu anlaşılmaktadır. Dergâh kütüphanesinin kitapları ailenin koruması altında kalmış olup Abdulkadiroğlu eserinde ailenin evrakı içinden kitapların daha önce yapılmış bir listesini vermiştir. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 177-181). Ayrıca Beyçelesi Mahallesi’nde Atabey Gazi Camii’ne üç dört yüz metre mesafede Sanat Okulu Caddesi ile Kuruçay Caddesi’nin kesiştiği yerde kütüphanesi de olan Atabey Medresesi bulunmaktaydı. Mehmet Behçet eserinde H.627/1273 yılında yapılmış olan caminin bir de kütüphanesinin olduğunu, bu kütüphanede vakıflar siciline kayıtlı 34’ü yazma olmak üzere 126 dini nitelikli eser bulunduğunu ifade etmektedir. (Mehmet Behçet, 1925, s. 111; Abdulkadiroğlu, 2005, s. 50). Medreselerin kapatılmasından sonra bu eserler Kastamonu’da ihtiyaca binaen kurulan, 1925 yılında Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Kastamonu seyahati sırasında 500 lira bağışta bulunduğu Kastamonu Memleket Kütüphanesi’ne devredilmiştir. Eserler günümüzde ise Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi’nde bulunmaktadır. Kütüphanenin Osmanlı Türkçesi devir kayıtları esas alındığında Atabey Medresesi Kütüphanesi’nde 120’si yazma, 5’i basma olmak üzere 15’i Türkçe, 109’u Arapça ve 1’i Farsça olmak üzere 125 eser mevcut olduğu anlaşılmaktadır. (Yılmaz, 2016, s. 280).

Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, Atabey Gazi Camii’ni hatipliği görevini yürütürken aynı zamanda Nakîbüleşraf Kaymakamı unvanına da sahip birisiydi.² Kastamonu Nakîbüleşraf Kaymakamı İbrahim Zühdü’nün vefatından sonra yerine Müftüzâde Zeynelabidin Efendi tayin edilmek istenmişse de Kastamonu Valiliği tarafından Şeyhülislâmlığa gönderilen bir yazıda, vilayet meclisinin aldığı kararla Kastamonu’da nikâbete lüzum kalmadığı ve tümüyle kaldırılması gerektiği bildirilmiştir. Bu dönemde yönetimle Nakîbüleşraf Kaymakamları arasında birtakım sıkıntılar olduğu anlaşılmaktadır. Neticede münhal olan Kastamonu Nakîbüleşraf Kaymakamlığı’na Vilâyet İdare Meclisi’nden gelen mazbatayla “*Atabey Gazi Dergâhu Postnişîni Şeyh Ahmet Ziyâeddin*” (4 Şevval 1337) 3 Temmuz 1919 tarihinde tayin olunarak menşûru gönderilmiştir. (Işık, 2013, s. 255-256). Uluoğlu’nun bu vazifesi 3 Mart 1924 tarihinde hilâfetin ilgasıyla birlikte Nakîbüleşraflik’in da kaldırılmasına kadar sürdürmüştür.

3. Vefatı

Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu 19 Nisan 1946 tarihinde vefat etmiştir. Torunu Saliha Uluoğlu’nun tuttuğu günlükten cenazesinin iki gün beklendiği ve 21 Nisan’da cenaze merasiminin yapıldığı anlaşılmaktadır. Mezarı Kastamonu’da

² Nakîbüleşraf; Hz. Peygamberin soyundan olanların işlerini görmek, görev yaptıkları bölgelerde seyyid ve şerifleri kayıt altına almak gibi görevler gibi için hükümet tarafından tayin edilen memura verilen bir unvan olup taşrada bu işler için görevlendirilen kişiye Nakîbüleşraf Kaymakamı denirdi. (Şimşek, 2018, s. 408-409).

Gümüşlüce Kabristanı'ndadır. Kastamonu'da yayınlanan Birlik gazetesinde vefat haberi şu şekilde yer almıştır:

"Hayatı baştan aşağı vatana hizmetle geçen Şeyh Ziya Efendi Cuma günü vefat etmiştir. Atatürk'ün İstiklâl Mücadelesi için vaki davetine kayıtsız ve şartsız olarak koşan Kastamonu'nun başında bulunan Şeyh Ziya Efendi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatı ile büyük hizmetlerde bulunmuş ve beyaz kurdeleli İstiklâl Madalyası ile taltif kılınmıştır. Cenazesi bugün kaldırılacak olan merhuma Allah'tan rahmet diler, ailesi efradının acılarını paylaşıyoruz. E.E." (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 118; Birlik, 21 Nisan 1946, s. 1).

19 Nisan 1946 tarihinde vefat ettiği zaman cenaze törenine katılmayan dönemin Kastamonu Valisi Dr. Midhat Altıok, Ahmed Ziyaeddin Uluoğlu hakkında şunları söylemiştir:

"Arkadaşlar! Bütün beşerî ihtirasların sustuğu, fanileştiği, ebediyet yolunun başında bulunuyoruz. Fanî hayata gözlerini yumarak şu anda aramızdan ayrılmış bulunan ve ebedileşen sabık Şeyh Bay Ziya'ya son hürmet vazifemizi ifa ediyoruz. Rahmetli, Kastamonu'nun en köklü ve asil ailelerinden biri idi. Hemen hemen emsalleri pek az kalmış yaşlılardan biridir. 82 yaşında devre-i hayatiyesini tüketerek Rabb'in rahmetine kavuşmuştur. Rahmetli, bütün hayatı boyunca daima temiz ve asil kalpli, memleketine ve bilhassa hemşehrilerine daima faydalı olmuştur. Gına-yı kalb vardı. Bütün maddi varlığını Kastamonu'ya vermiş idi. Onun hizmetlerinin en değerlisi ve en büyüğünü inkılap davasının başında görüyoruz. Saray ve saltanatın hainleştiği, düşmanlarla birleşerek a'mâl-i milliyenin ayaklar altı edildiği zamanlarda Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin başında bulunuyordu. Anadolu'nun ve Türk Milletinin sarayla ve padişahla alakasının kesilmesi icap ediyordu. Kastamonulular adına padişaha isyan telgrafını çeken ve bu telgrafa imzasını koyan biricik şahsiyet rahmetli Şeyh Ziya idi. Bu hadiseyi bugün burada anmamın belki ehemmiyeti olmadığı zannedilebilir. Fakat o karanlık ve meşkûk anlarda böyle bir harekete teşebbüs ancak cesaret-i medeniye ile vasıflandırılabilir. Hayatını istihkarla tehlikeye koyması, o günkü şartlar karşısında büyük bir kahramanlıktır. Burada bu hatırayı tekrarlamakla rahmetlinin ruh-i pâkinin şad olduğunu görür gibi oluyorum. Millet uğrunda, vatan uğrunda her tehlikeyi göze almak lazım geldiğini belirten bu kahraman ruhlu rahmetliyi gençlerimize, inkılap davası yolcularına bir örnek olarak göstermek istiyorum. Aziz ölü! Sen hayatında taşıdığın ruhun ve azmin kudretini arkada bıraktığın nesiller de taşıyacaklardır. Sana mağfiretler diliyoruz. Ebedi uykunda emin ve müsterih ol". (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 114-115; Eski, 25 Nisan 2022, s. 2). Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun kabri Kastamonu'da Gümüşlüce Kabristanı'nda bulunmaktadır. (Ek-I).

4. Milli Mücadele Döneminde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu

Ahmet Ziyâeddin Efendi, cemiyet insanı ve sosyal kişiliğiyle bilinen bir zattır. Kastamonu Valiliği'nin 16 Ocak 1896 tarihli yazısı ile Vilâyet Evkaf Muhasebecisi başkanlığında toplanan Me'âbid-i İslâmiye İânesi Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. Bu üyeliğin daha sonra da devam ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü Kastamonu Valiliği'nin 3 Mart 1906 tarihli yazısı aynı komisyonun üyeliğine seçildiğini kanıtlamaktadır. Camilerdeki eşyaların tespit edilerek listelerinin yapılması için kurulan komisyonda da

bulunmuştur. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 127, 145). Kastamonu’da Askerî Kışla Binası’nın yapımı için harcanan masraflar Uluoğlu tarafından tutulmuş olup bu durum kendisine duyulan güvenin bir göstergesi olmuştur. Ziyâeddin Uluoğlu’nun bu hizmetlerine karşılık Kastamonu Valiliği tarafından 17 Haziran 1907 tarihli bir yazı ile “Üçüncü Rütbeden Mecîdî” nişanı ihsanıyla taltif edildiği bildirilmiştir. Dolayısıyla vilayet tarafından tertip edilen çeşitli programlara da düzenli olarak davet edilmiştir. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 122-124). Uluoğlu’nun yardım faaliyetlerinde bulunmasına ilişkin bir örnek Sofuzâde Mehmet Tevfik’in 1911 yılında yayınlanan Hulviyyât adlı eserinde geçmektedir. Sofuzâde eserinde, Ziyâeddin Uluoğlu’nun Kastamonu’da Kale Hamamı’nı tamir ettirmesini tarih düşürmek suretiyle;

“Şemsizâde Reşâdetlü Şeyh Ziyâeddin Efendi’nin Kal’a Hamamı’nu tecdâden ta’mîr buyurduklarında yazılan tarihtir” ifadesiyle vermiştir. (Sûfîzâde Mehmet Tevfik, 1329, s. 233).

Uluoğlu, II. Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında Kastamonu’daki sivil toplum kuruluşlarından bazılarının yönetim kurulu üyeliği ve başkanlığı görevlerini üstlenmiştir. Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu bunlar arasındadır. Örneğin 1918 tarihinde Kastamonu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yönetim kurulu üyesidir. Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurucusu olup başkanlık görevini İstiklâl Harbi sonuna kadar başarıyla yürütmüştür. Ziyâeddin Uluoğlu’nun Osmanlı son döneminde Vilayet İdare Meclisi Azalığı görevinde de bulunduğu anlaşılmaktadır. Kastamonu İdare Meclisi azalığı seçiminde yolsuzluk iddiasıyla ilgili olarak Kastamonu Valiliği tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen 4 Nisan 1915 tarihli bir belgeden 1914-1915 yıllarında aza olarak görev yaptığı görülmektedir. (BOA, DH.KMS., 31/40. H-28.05.1333).

Uluoğlu hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyetin ilk yıllarında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti içinde faaliyet göstermiştir. Osmanlı Devleti döneminde Hilâl-i Ahmer Kastamonu Şubesi son genel kurulu 7 Mart 1918 tarihinde yapılmıştır. Bu genel kurulda Ziyâeddin Uluoğlu yönetim kurulu üyesi seçilmiştir. Görev dağılımı şu şekildedir: Reis Vali Bey, İkinci Reis Defterdar Ferit Bey, Veznedar Hastane Sertabibi Ali Kemal Bey, Veznedar Muavini Reji Müdürü Ömer Bey, Kâtip Vilayet Polis Müdürü Ali Suavi Beydir. Azalar ise merkez kadısı Bahaeddin Molla, Mevlevi Dergâhı Postnişini Amil Çelebi, Vilayet Jandarma Alay Kumandanı Şükrü, Vilayet İdare Meclisi üyesi Namık Bey, Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti Sekreter Vekili Münir Bey, Vilayet İdare Meclisi üyesi Ziyâeddin Bey ve Mekteb-i Sultanî Müdürü İsmail Habib (Sevük)tür. Birinci Dünya Savaşı sonunda, mütareke ortamında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti faaliyet gösterememiştir. (İslamoğlu, 2022, s. 63). Cemiyetin Millî Mücadele yıllarındaki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

Ahmet Ziyâeddin Efendi Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucularından olup cemiyetin başkanlığını yapmıştır. Cemiyetin ilk yönetimi şu isimlerden oluşmaktadır:

“Reis Şeyh Ziyâeddin Efendi, ikinci reis Eski mebuslardan Şemsizâde Şükrü Bey, kâtip İdare Meclisi başkâtipliğinden istifa eden Fazlızâde Besim Bey, azalar; Hukuk Mahkemesi Reisi Yusuf Ziyâ Efendi, Ulemadan Hacı Mümin Efendi, Tavukçuzâde

Ahmet Efendi, Akdoğanlızâde Mehmet Ali, Memleket Hastanesi Operatörü Ali Bey, Mülazım-ı evvel Şevket Bey ve Jandarma Mülazım-ı evvel Remzi Bey". (Peker, 1965, s. 93).

Bu dönemde Kastamonu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine destek olan eğitimci, asker, müftü, din adamı ve mülki idarede görevli memurlar arasında Hüsnü Açıköz, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Ahmet Talat Onay, İsmail Habib Sevük, Abdülahat Nuri, Fazıl Berki Tümtürk, Ferruh Niyazi Ayoğlu, Hilmi Çoruk, Defterdar Ferit Bey, Ali Kemal Bey, Reji Müdürü Ömer Bey, Polis Müdürü Ali Suavi Bey, Bahaeddin Molla, Mevlevi Dergâhı Postnişini Amil Çelebi, Vilayet Jandarma Alay Kumandanı Şükrü Bey, Miralay Osman Bey, Namık Bey ve Münir Bey gibi şahsiyetler sayılabilir.

Ziyâeddin Efendi 1919 yılında son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimleri için Kastamonu Merkez Kazası ikinci seçmenliği (müntehib-i sani) için yapılan seçimlerde aday olmuş, aday olan 96 kişiye birinci seçmenler oy vermiş, Ziyâeddin Uluoğlu seçilenler arasında yer almıştır. Bu bağlamda Uluoğlu'nun 27 ikinci seçmenden birisi olarak Kastamonu'da 12 Kasım 1919 tarihinde yapılan son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinde oy kullandığı anlaşılmaktadır. (Açıköz, 26 Teşrin-i evvel 1335, s. 2; Açıköz, 2 Teşrin-i sani 1335, s. 1; Kastamonu, 10 Teşrin-i sani 1335, s. 1; Açıköz, 16 Teşrin-i sani 1335, s. 2; Peker, 1965, s. 99).

Bu arada 11 Nisan 1920 tarihli Takvîm-i Vekâyi'de (Takvîm-i Vekâyi, 11 Nisan 1336) "*Padişah Hatt-ı Hümayûnu*", "*Damat Ferid Paşa Hükûmetinin Beyannâmesi*" ve "*Şeyhülislâm Dürrîzâde Abdullah Efendi'nin Fetavâ-yı Şerîfesi*" unvanıyla Kuva-yı Milliye aleyhinde fetva ve kararların alınmasından sonra buna karşı 16 Nisan 1920 tarihinde Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi, Anadolu müftü ve din adamlarından 153 kişinin imzasıyla bir karşı fetva yayımlanır. Bu fetvada dönemin idarî taksimatına göre Kastamonu Vilayetinden Kastamonu, Sinop ve Çankırı Müftüleri, Taşköprü, Tosya (Mehmet Bahaeddin), Araç (Hasan Tahsin), İnebolu (Ahmet Hamdi), Boyabab (Ahmet Şükrü), Daday (Rüştü), Çerkeş (Mustafa), Ayancık (İsmail Hakkı), Kastamonu ulemasından Hacı Mümin Efendi, Ahmet Şükrü Efendi, Göbeklizâde Bahaeddin Efendi ve Hafız Abdulah Efendi, Kastamonu Sitkiyye Müderrisi Salih Zühdü Efendi, Kastamonu Tevfikiyye Müderrisi Mehmet Hulusi Efendi, Kastamonu Münire Müderrisi Hafız Osman Efendi, Kastamonu Feyziyye Müderrisi Memet Feyzi Efendi, Kastamonu İsmail Bey Müderrisi Hafız Arif Efendi, Kastamonu Ziyaiyye Müderrisi Mehmet Emin Efendi, Kastamonu Semhiyye Müderrisi Mehmet Zühtü, Kastamonu Mahmudiyye Müderrisi Ali Hilmi Efendi, Kastamonu İsfendiyar Müderrisi Mehmet Emin Efendinin imzaları bulunmaktadır. (Peker, 2018, s. 161-162). Karşı fetvadaki imzaların kırk beşinin Kastamonu vilayetinden olması Ahmet Ziyâeddin Efendinin ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kastamonu'da din adamları ve müderrisler üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

İstanbul'un işgalinden sonra Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin birçok üyesinin Anadolu'ya geçmesi ile birlikte cemiyetin yeniden teşkilatlanmaya başladığı görülmektedir. Kastamonu'da şube açılması girişimi 9 Şubat 1921 tarihinde gerçekleşmiş ve Kastamonu Merkez Heyeti teşekkül etmiştir. Kurucular kurulu Kastamonu ve Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa, Sıhhiye Müdürü Kemal, Operatör

Cemil, Hacı Necip Efendi, Numan Bey, Dr. Fazıl Berki, Dr. Zekai Muammer, Eczacı Cemal Beyden oluşmuştur. (Hilal-i Ahmer İcraat Raporları, 2013, s.220; Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925), 2010, s. 44-45). Daha sonra 26 Ocak 1921 tarihinde Mekteb-i Sultanî’de genel kongre gerçekleştirilmiş ve Hilâl-i Ahmet heyeti şu isimlerden oluşmuştur: Muhittin Paşa, eski mutasarrıflardan Reşit Bey, Encümen azası Hilmi Efendi, Dr. Ali Kemal Bey, Şeyh Ziyâ Bey, Operatör Cemil Bey, Hacı Necip Efendi, Sofuzâde Tefvik Efendi, Dr. Zekai Muammer (Tunçman), Evliyazâde Abdullah Bey ile Nuhzâde Numan Bey ve Hüsnü Bey (Açıksöz). Seçimin ardından 29 Ocak 1921’de idare heyeti oluşturulmuş, başkanlığa Kastamonu Havalı Kumandanı Muhittin Paşa, ikinci reisliğe Dr. Ali Kemal Bey, kâtip üyeliğe Operatör Dr. Cemil Bey, Veznedar Hacı Necip Bey ve Veznedar Yardımcılığına Numan Bey seçilmiştir. (Açıksöz, 27 Kanun-i sani 1337, s. 1; Açıksöz, 31 Kanun-i sani 1337, s. 2). Hüsnü Açıksöz’e göre; Kastamonu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bütün vilayetlere örnek olacak bir çalışkanlık göstermiş, Muhittin Paşa cemiyeti çok ileri götürmüş ve yeni bir can vermiştir. O günlerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ne, İzmir ve Maraş’a yardım için bütün varlığını vermekten çekinmeyen halk, bu uğurlu cemiyete de olanca gücüyle yardımı esirgememiş ve onu yüceltmıştır. (Açıksöz, 2019, s. 57). Ziyaeddin Efendi 1925 ve 1928 kongrelerinde de idare heyeti başkanlığı yapmıştır. (Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928, 2013, s. 464-465; Hilâl-i Ahmer Mecmû’aları, 2020, s. 2177, 4397). Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Hanımlar Şubesi de 20 Nisan 1921 günü teşkil edilmiş olup Ziyâeddin Uluoğlu’nun eşi Hafıza Nebiyye Hanım yönetim kurulu üyesi olarak görev almıştır. (Açıksöz, 22 Nisan 1337, s. 2).

Kastamonu’da 1919 yılında faaliyette olduğu bilinen ve son Osmanlı Mebusan Meclisi mebusluğu için aday da gösteren Çiftçiler Yurdu’nun çalışmalarının bir süre akim kaldığı söylenebilir. 1923 yılında tekrar canlandırılan Çiftçiler Yurdu’nun bu tarihten sonra Çiftçiler Birliği olarak isim değiştirdiği basın kayıtlarından anlaşılmaktadır. Kastamonu Çiftçiler Birliği, yeni tüzüğü gereğince 21 Mayıs 1923 tarihinde Memleket Yurdu binasında seçim yapmış ve “Şemsizâde Şeyh Ziya Efendi” yönetim kurulu üyeliğine seçilmiştir. Yönetim kurulundaki dönemin tanınmış diğer isimleri ise şunlardır: Salim Efendizâde Reşit Bey, Uğurluzâde Münir Bey, Müftüzâde Fuad Bey, Çorukzâde Hilmi (Coruk) (1888-1947), Salim Efendizâde Muzaffer Bey, Sofuzâde Raşit Bey. (İslamoğlu, 2011, s. 122).

Millî Mücadele yıllarında Ziyâeddin Efendi Himaye-i Etfal Cemiyeti Kastamonu Şubesinin de başkanlığını yürütmüştür. 5 Temmuz 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında Ankara’da Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuş ve 26 Kasım 1921 tarihi itibarıyla de toplum yararına çalışan cemiyetler arasında sayılmıştır. (İslamoğlu, 2011, s.102). Ülke genelinde şubeler açan cemiyetin bir şubesi de 19 Şubat 1922 tarihinde Kastamonu’da Kastamonu İstiklâl Mahkemesi Başkanı Mustafa Necati Bey’in teşviki ile açılmıştır. Derneğin başkanlığına Müdafaa-i Hukuk Reisi Ziyâeddin (Uluoğlu), ikinci başkanlığa Dr. Fazıl Berkî (Tümtürk), kâtipliğe Adliye Kâtibi Emin Şefik Bey, veznedarlığa Ali Çavuşzâde Gökmen Bey, muhasipliğe de Açıksöz Müdürü Hüsnü (Açıksöz) seçilmiştir. (Açıksöz, 19 Şubat 1338, s. 1; Açıksöz, 2019, s. 61; Peker, 2018, s. 396). Şubenin ilk faaliyetleri yardım toplama ve kimsesiz çocukları sünnet

ettirme etkinliğidir. Cemiyetin en önemli girişimi Kastamonu’da bir yetimhane açmak olmuştur. Cemiyet mensupları kimsesiz çocukların bakım ve barınma gibi problemlerine çözüm getirmiş, getirmeye çalışmıştır. (İslamoğlu, 2011, s.103). Hüsnü Açıksöz’e göre 23 Nisan 1922’de Muallim Mektebi’nde yapılan sünnet düğünü, Kastamonu’da şimdiye kadar yapılan düğünlerin en büyüğü ve en görkemlisidir. Bu düğünde iki yüz çocuk sünnet edilmiş, düğünde çeşitli eğlenceler yapılmıştır. Keza Himaye-i Etfal’e büyük yardımlarda bulunulmuştur. Çocukları görmeye gelen halk, küçüklere güzel armağanlar verirken, Himaye-i Etfal’e de 20, 30, 40 lira nakdi yardım yapmak suretiyle cemiyete destek olunmuştur. 1923 yılında Ankara’da yapılan büyük kongreye delege olarak Hüsnü Açıksöz gönderilmiştir. (Açıksöz, 2019, s. 61; Peker, 2018, s. 396). Kastamonu İstiklâl Mahkemesi Başkanlığı yapan Saruhan Mebusu Mustafa Necati Bey’e “*fahrî hemşerilik*” unvanı verilmesi için Belediye Başkanlığına yazılan dilekçenin altında Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu’nun da imzası vardır. 28 Nisan 1922 tarihinde Kastamonu Belediye Meclisi Necati Bey’i fahrî hemşeri kabul etmiştir. (Açıksöz, 2019, s. 102).

Millî Mücadele döneminde İzmir’in, İstanbul’un, Maraş’ın işgali gibi çok konu üzerine sayısı giderek artan mitingler yapılmış, miting sonunda alınan kararlar ilgili makamlara protesto telgrafları ile duyurulmuştur. Anadolu’nun birçok yerinde halk toplantılar ve tezahüratlar yapmış ve çeşitli makamlara protesto telgrafları gönderilmiştir. (Şahingöz, 2002, s. 726-730). Bu kapsamda Kastamonu’da 14 Kasım 1919 tarihli Urfa, Antep ve Maraş’ın işgaline karşı Kastamonu’da Nasrullah Meydanı’nda yapılan telin mitinginden sonra İstanbul’da bulunan İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika siyasi temsilciliklerine protesto telgrafları çekilmiştir. Bu telgraf metninde imzası bulunanlar arasında Ziyâeddin Uluoğlu da vardır. Telgrafta Müftü Nuri, Nakîbüleşraf Kaimmakamı Ziyâeddin, Mevlevî Dergâhı Postnişini Amil Çelebi, Hazreti Pir Dergâhı Postnişini Mehmet Ataullah, Belediye Reisi Tevfik, Salim Efendizâde Şükrü, Sofuzâde Hoca Tevfik, İshakzâde Necip, Akdoğanlızâde Mehmet Ali’nin isimleri de yer almaktadır. (Açıksöz, 16 Teşrinisani 1335, s.1-2; Kastamonu, 20 Tesrinievvel 1335, s. 1; Peker, 1965, s. 109-110). Bir başka örnek 16 Mart 1920 günü İstanbul’un işgalini protesto mitingidir. 17 Mart günü Vali Cemal Bey bir beyanname hazırlayarak durumu Kastamonululara duyurmuştur. Temsil Heyetine de bir telgraf gönderilmiştir. Nasrullah Meydanı’nda yapılan mitingde Belediye Başkanı Sofuzâde Tevfik Bey bir konuşma yapmıştır. Miting sonunda İtalya temsilcisi aracılığıyla, tarafsız devletlere, Mebusân Meclisi’ne, Amerikan Meclisi ve başkanına, Fransa ve İtalya Meclislerine ve Ankara’daki Temsil Heyeti’ne protesto telgrafları gönderilmiştir. Bu telgrafların altında;

“Belediye Reisi Hoca Tevfik, Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Reisi Ziyâeddin Efendi, Müftü Osman Nuri, Ticaret Odası Reisi Mehmet Ali, Gençler Kulübü Reisi Dr. Ferruh Niyazi, Muallimler Birliği Reisi Behçet Bey ve Kastamonu Piyerloti Reisi Talat” Beyin imzaları bulunmaktadır. (Açıksöz, 2019, s. 31).

Sakarya Muharebesinin başlaması dolayısıyla Nasrullah Meydanı’na toplanan on binlerce halkın hep birden zafer için duaları ederek İtilaf Devletleri ve Yunanistan’ı telin ettiği miting sonunda Ankara’da Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, İtilaf

Devletleri temsilciliklerine telgraflar çekilmiştir. Bu telgrafların altında Hilâl-i Ahmer Genel Sekreteri Dr. Cemil Şerif, Müdafaa-i Hukuk Reisi ve Nakibüleşraf Ziyâeddin, Belediye Reisi Tevfik, Kastamonu Müftüsü Osman Nuri, Açüksöz Gazetesi Sahibi: Ahmet Hamdi, Gençler Kulübü namına Corukzâde Hilmi Beyin imzaları bulunmaktadır. (Açüksöz, 23 Ağustos 1337, s. 1).

Müdafaa-i Hukuk Reisi Şemsizâde Ziyâeddin Uluoğlu'nun eşi Hâfıza Nebiye Hanım da (1870-1935) cemiyet faaliyetlerinde görev üstlenmiş bir kişidir. Nebiyye Hanım, Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Hanımlar Şubesi kurucularından ve yönetim kurulu üyesidir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Hanımlar Şubesi'nin düzenlediği 10 Aralık 1919 tarihindeki ilk Türk kadın mitingi içeriği ve verdiği mesaj itibarıyla dikkate değer. 10 Aralık günü üç binden fazla Kastamonulu kadın, Darülmualimîn bahçesinde toplanarak muntazam bir miting yapmıştı. Düzenleyenlerin, katılanların, konuşmacıların hepsinin kadın olduğu bu mitingde İtilaf Devletleri temsilcisi muhataplar da kadınlar olmuştur. İngiltere Kraliçesine, ABD Başkanı Wilson'un eşine, Fransa Cumhurbaşkanı'nın eşine de telgraflar gönderilerek hürriyet talebi ve kararlılığı ifade edilmiştir. (Kastamonu, 18 Kanun-ı evvel 1335, s. 2-3; Açüksöz, 14 Kanun-ı evvel 1335, s. 3). Sosyal bir kişiliğe sahip olan Nebiyye Hanım derneklerin faaliyetlerine katılmış, eşyle birlikte sorumlu bir kaderi paylaşmış, zaman zaman bağışlarda bulunmuştur. Nebiyye Hanım Kastamonu Hilâl-i Ahmer Kadınlar Şubesi'nin de hem üyesi hem de yönetim kurularında görev yapmıştır. Onu 20 Nisan 1921 tarihinde Kastamonu'da teşekkül eden cemiyetin kadınlar şubesinin kurucuları arasında ve yönetim kurulu üyesi olarak görüyoruz. Nebiyye Hanım, Lozan Antlaşması'ndan sonra Kastamonu Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesi'nin 25 Aralık 1923 tarihli toplantısında Türkiye'ye gelecek olan muhacirlerin ihtiyaçlarını gidermek için kurulan komisyonun üyeliğine seçilmiş ve faal görev üstlenmiştir. Ziyâeddin Uluoğlu'nun kayınvalidesi de hayır işlerinde öncü bir kadındır. Özellikle Donanma Cemiyeti'ne önemli katkıları olmuştur. Uluoğlu'nun kızı Hatice Hanım da hayır işlerinden görev almış birisidir. 1950'li yıllarda Kastamonu Yardım Sevenler Derneği'nde hizmetlerde bulunmuştur. (Eski, 2008, s. 43-51).

Kuva-yı İnzibatiye'nin Safranbolu'ya geçtiği ve Araç üzerine yürümekte olduğu zaman, Kastamonu'da uyanan heyecan ve galeyan üzerine, teşkil edilen milli kuvvet Araç'a gittiğinde, menfi ruhlu birinin A. Ziyâeddin Efendi'nin yanına gelerek, "*Hilafet Ordusu geliyor, ibtida sizi asacaklar...*" demesi üzerine, "*Ölüm mukadder bir hadisedir, er veya geç olacaktır. Millet ve memleket uğrunda ölürsem benim için bahtiyarlıktır.*" cevabıyla karşılık verir; bunları söylerken onun azim ve iradesinde az da olsa bir sarsıntı görülmemiştir. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 114). Ziyâeddin Uluoğlu'nun oğlu Hafız Mustafa Sabri Bey, Millî Mücadele yıllarında Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na aynen iade edilmek şartıyla 146 fişeği ile beraber tüfeğini teslim etmiştir. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 126).

Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Garp Cephesi Kumandanlığının emrine uyarak ordunun giyim ve donatımı için aynı ve nakdi yardım toplanmasına çalışmış, vilayet merkezinde bir yardım komisyonu kurmuştur. Kastamonu Gençler Kulübü (Yılmaz, 2020, s. 135-179) ile birlikte yardımlaşma ağı genişlemiş, İstanbul'dan İnebolu

yoluyla Millî Mücadele hareketine katılmak için gelen sivil ve askeri personelin Ankara'ya geçişlerinde yeme, içme, konaklama masrafları karşılanmış, ayrıca çadır bezi, çorap ve çamaşır gibi eşyalar hem toplanıp hem de satın alınarak temin edilip Ankara'ya ulaştırılmıştır. Örneğin; 16 Ağustos 1920 tarihinde Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne takdim olunmak üzere Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından Kastamonu merkez ve kazalarından toplanıp gelen 2177 ceket, 1151 pantolon, 1150 çift çorap, 391 don, 359 gömlek, 300 kaput, 200 battaniye ve 240 fanila sekiz kalem askeri eşyayı vilayete teslim etmiştir. (Peker, 2018, s. 217-218). Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun gösterdiği gayrete karşılık Gazzezzâde Mehmet, Akdoğanlızâde Mehmet Ali, Açıksöz sahibi Hamdi Beyler de Müdafaa-i Hukuk Heyeti'nin başından sonuna kadar yanında olmuşlar, üzerlerine düşen her vazifeyi yerine getirmişlerdir. 19 Nisan 1946'da vefat eden Uluoğlu, İstiklal Savaşı'nda gösterdiği fedakârlık ve kahramanlıktan dolayı "Beyaz Kurdeleli İstiklâl Madalyası" ile taltif edilmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Halk Fırkasına geçişinde Vilayet İdare Heyeti müteşebbis üyeliğine seçilmiştir. Aynı zamanda Himaye-i Etfal Cemiyeti Kastamonu Şubesi başkanı olarak da vazife yapmıştır.

Uluoğlu Cumhuriyetin ilk yıllarında da ülke ve toplum menfaatine olan işlerde yardım faaliyetinde bulunmuş bir kişidir. Pazarbaşı Çiftliği, Şeyh Ziya Efendi'den Boyacıoğlu ailesine intikal eden gayrimenkullerden biridir. Çerçi Köyündeki bu çiftliği yararlandığı suyun ismi Şeyhoğlu Suyu'dur. Su, Tepelce Dağı'ndan Şeyh Ziyaeddin Efendi tarafından getirilmiş, köyden sonra suluktaki oluğa akıtılmış, oradan kalenin eteklerinde bulunan Şeyhoğlu Konağı'nun avlusundaki havuza verilmiştir. Bu kaynak aynı zamanda şehir suyuna da ilave edilmiştir. (Sıbiç, 2022, s. 34). Köy Enstitüleri'nin kurulması sürecinde Avni Doğan'ın Valiliği zamanında Kastamonu'da, Gölköy'de bulunan çiftliğini Gölköy Köy Enstitüsü'nün kurulması için vermiş ve arazi on bin lira bedel ile istimlak edilmiştir. Yaka Köyü'nde bulunan çiftliğini de satın gelirini dinî amaçlı hizmet, dergâh masrafları ve hayır için sarf etmiştir. Abdulkadiroğlu'na göre, aileden gelen servetini artırmamış aksine hizmet uğruna azaltmış, çevresine vererek hizmet etmeye çalışmıştır. (Abdulkadiroğlu, 2005, s. 134-135; Balkır, 2022, s. 281-282.).

Şemsizâde ailesinin Kastamonu ve çevresine daha sonra da katkıları olmuştur. Bilhassa Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, örnek kişiliği din görevliliği ve şeyhliğine ilaveten şehirdeki sosyal kişiliğiyle Kastamonu'nun mahalli tarihine ve kültür hayatına geçmiştir. Uluoğlu, sadece sıradan bir din adamı olmamış, aydın ve bilge kişiliğine ilaveten bir takım millî, harsî, vatanî ve sosyal faaliyetlerin içinde, hatta başında bulunması bakımından, her kesimden insanın üzerinde etki sağlamış bir Türk aydınıdır. Aynı zamanda yardımsever kişiliği ile de anılmaktadır. 2017 yılında, Ahmet Ziyâeddin Beyin ahfadından Hafız Sadık Beyin oğlu Hacı İsmail Boyacıoğlu'nun torunu olan, 12 Şubat 2020 tarihinde vefat eden M. Mesut Boyacıoğlu aileden kalan ve kendisinde bulunan 490 adet Osmanlı Türkçesi basma eseri ve 3 adet yazma eseri âtil kalmayıp okunması, araştırmacılara yardımcı olması için 7.560 yazma eser ve 10.000'ne yakın matbu eserin bulunduğu, Türkiye'nin sayılı yazma eser kütüphaneleri arasında bulunan Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. Bu eserlerin bağış ve

devri aşamasında Demircioğlu tarafından M. Serhat Yılmaz'ın danışmanlığında eserlerin tasnif ve içeriği hakkında bir lisans tezi tamamlanmıştır. (Demircioğlu, 2018).

Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucusu ve başkanı olan Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu vefatından sonra ilk defa vefatının 71. Yıldönümünde 19 Nisan 2017 tarihinde Kastamonu Türk Ocağı'nda düzenlenen bir panelle anılmıştır. Türk Ocağı'nda Millî Mücadele döneminde Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kuruluşu ve Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu konulu bir panel düzenlenmiştir (Gündoğdu, 2022, s. 40). Panelden önce Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun kabri ziyaret edilerek burada Pattabanoglu Camii İmam-Hatibi Metin Ekici tarafından Kur'an-ı Kerim okunup dua yapılmıştır. "Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu" başlıklı panelde Doç. Dr. Burhan Baltacı, Dr. Mustafa Eski, ailenin büyükleri Mehmet Mesut Boyacıoğlu ve Sadık Metin Boyacıoğlu tarafından birer konuşma yapılmıştır. (Kastamonu Sözcü, 21 Nisan 2017, s. 5; Açığsöz, 21 Nisan 2017, s. 3; Nasrullah, 21 Nisan 2017, s. 3). 2019 yılında, Millî Mücadele'nin Yüzüncü Yılı etkinlikleri kapsamında Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucusu ve başkanı olan Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu (1868-1946) vefatının 73. Yıldönümünde Türk Ocağı tarafından düzenlenen bir programla anılmıştır. 19 Nisan 2019 günü Hz. Pîr Camii'nde kılınan Cuma namazını müteakiben saat 14.00'da Gümüşlüce'deki kabri başında bir tören düzenlenmiş, törene aile yakınları da katılmıştır. (Kastamonu, 20 Nisan 2019, s. 7; Gündem 37, 20 Nisan 2019, s. 8).

Sonuç

Millî Mücadele yıllarında, ülkenin içerisinden geçtiği zor şartlar içerisinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı kurtuluş hareketi Anadolu'da çok çabuk taraftar bulmuştur. Erzurum ve Sivas Kongrelerinin yapılması, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında milli hareketin teşkilatlanması vilayetlerde olduğu gibi Kastamonu'da da ciddi bir engelle karşılaşmadan gerçekleştirilmiştir. Sivas Kongresi'ne Kastamonu adına katılan iki delege Tatlızâde Nuri ve Sami Zeki Beyin kongre bitiminde Kastamonu'ya dönmesi, Miralay Osman Bey'in 16 Eylül 1919 tarihinde Kastamonu'ya gelmesiyle bu vilayet Kuva-yı Milliye'ye dâhil olmuştur. Daha kongreler toplanmadan, İzmir'in işgalinden bir ay sonra 15 Haziran 1919'da Kastamonu'da Açığsöz gazetesinin yayına başlaması daha sonra kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin sesini daha iyi duyurabilmesini sağlamıştır. Bu dönemde Ahmet Ziyâeddin (Uluoğlu) Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucularından olup cemiyetin başkanlığını yapmıştır.

Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun varlıklı ve nüfuz sahibi bir aileden olması, aldığı eğitim, güvenilir ve yardımsever kişiliği, cemiyet hayatında etkin olmasını sağlamıştır. Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin başkanlığına seçilmesinde bu meziyetlerinin etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Kastamonu'nun Kuva-yı Milliye ile birleşmesinden sonra Miralay Osman Bey'in yaptığı teşkilatlanmada eşraf, esnaf, mülki idare ve askeri kesimden, müderris veya dini kimliği öne çıkan kimselerden, bir başka ifadeyle toplumun çeşitli kesimlerinden şehri bir bütün olarak kucaklayıp sürükleyebilecek şahsiyetlerin bir araya gelmiş olması dikkate değer. Bu durumun İstiklal Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasında önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Nitekim Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Bayramî ve Mevlevî olan iki dergâhın postnişini, vilayet defterdarı ve emniyet mensubu ve askeri personelden teşekkül etmesi; hem asayişin sağlanması hem de halkın tenvir ve irşadı ile birlikte ümitsizliği, rehaveti ortadan kaldırmaya, toplumu bir hedefe yöneltmeye dönük bir koordinasyonu ifade etmektedir.

Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, 1889 yılı başında Atabeygazi Camii hatipliği ve bu hatipliğine atanmış, tekke ve zaviyelerin kapanmasına kadar Atabey Camii'nde hem hatiplik hem de Bayramîlik yolu üzere vazife yapmıştır. Nakîbüleşraf Kaymakamı unvanını da 3 Mart 1924 tarihinde hilâfetin ilgasına kadar kullandığı anlaşılmaktadır. Dergâhların kapatılmasından sonra yine aynı camiinin imam ve hatipliği görevini sürdürmüş olması Cumhuriyetin ilanı ve inkılap hareketlerinin yapılması sürecinde siyasi çizgi olarak hükümetin yanında yer aldığı göstermektedir. Zaten kaynaklardan elde edilen bilgilerde de onun herhangi bir konuda muhalif olduğunu gösteren bir bulguya ulaşılmamıştır.

Şemsizâde Ziyâeddin Uluoğlu, Meşrutiyetten Cumhuriyete, imparatorluktan milli devlete geçiş döneminde ve özellikle Millî Mücadele döneminin zor şartlarında hayat sürmüş bir şahsiyettir. Bu bakımdan faaliyetlerini etraflıca anlatabilmek için onu din görevliliği, hatipliği, Bayramîliği ile birlikte Kastamonu'nun siyasi, sosyal ve kültürel hayatında oynadığı rol itibarıyla düşünmek ve bir bütün olarak ele almak gerekir. Uluoğlu aldığı sağlam eğitime bağlı olarak yaptığı hizmetlerle, bıraktığı izlerle örnek bir müslüman, bir şeyh ve din görevlisi olması ve milli konulardaki duyarlılığı ile temayüz etmiş bir kişiliktir. 1896 ve 1906 yıllarında Vilâyet Evkaf Muhasebecisi başkanlığında toplanan Me'âbid-i İslâmiye İânesi Komisyonu üyeliğine seçilmiş, 1907 yılında Üçüncü Rütbeden Mecîdî nişanı ihsanıyla taltif edilmiştir. 1911 yılında Kastamonu'da Kale Hamamı'nı tamir ettirmiş, Osmanlı son döneminde Vilayet İdare Meclisi Azalığı görevinde bulunmuştur. 1919 yılında son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimleri için Kastamonu Merkez Kazası ikinci seçmenleri arasında olduğunu, 1920 yılında ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi için yapılan seçimlerde de oy kullandığı anlaşılmaktadır.

Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, II. Meşrutiyet dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kastamonu'daki sivil toplum kuruluşlarından vazifeler almış, yardım faaliyetlerinde bulunmuş ve topluma öncülük etmiştir. Uluoğlu, Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurucusu olup tespit edebildiğimiz kadarıyla cemiyetin başkanlık görevini İstiklâl Harbi sonuna kadar kesintisiz bir şekilde başarıyla yürütmüştür. Eşi Nebiyye Hanım da cemiyet hayatında faal bir hanım olup Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Hanımlar Şubesi kurucularından ve yönetim kurulu üyesidir. 10 Aralık 1919 tarihinde ilk Türk kadın mitingi olarak tarihe geçen miting onun da içinde bulunduğu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Hanımlar Şubesi tarafından düzenlenmiştir. Bu görevi yanında 1921 tarihinde Kastamonu'da yeniden kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin kurucu heyeti ve yönetimi içerisinde olmuş, 1925 ve 1928 yılı genel kurulları sonunda seçilen idare heyetlerinin başkanlığını da yapmıştır. Ayrıca Kastamonu'da 1922 yılında tekrar teşekkül eden Himaye-i Etfal Cemiyeti başkanlığına da Müdafaa-i Hukuk Reisi Ziyâeddin Uluoğlu seçilmiş, her iki görevi de birlikte

sürdürmüştür. Daha sonra Kastamonu Çiftçiler Birliği'nin 21 Mayıs 1923 tarihinde yaptığı kongrede yönetim kurulu üyesi olarak seçilip görev yaptığını görülmektedir.

Milli Mücadele döneminde Urfa, Antep ve Maraş'ın işgaline karşı telin mitinglerinde, 16 Mart 1920 günü İstanbul'un işgalini protesto için yapılan Nasrullah Mitingi'nde, Sakarya Muharebesinin başlaması dolayısıyla Nasrullah Meydanı'na toplanan on binlerce halkın hep birden zafer için duaları ederek İtilaf Devletleri ve Yunanistan'ı telin ettiği mitingte, miting sonunda Ankara'da Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, İtilaf Devletleri temsilciliklerine çekilen telgraf metinlerinin altında onun ismi ve imzası bulunmaktadır. Kuva-yı İnzibatiye'nin Safranbolu'ya geçtiği ve Araç üzerine yürümekte olduğu zaman, Kastamonu'da meydana gelen heyecan karşısında onun kararı ve vakur duruşu, mücadele azmi dikkate değer. Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatıyla Garp Cephesi Kumandanlığının emrine uyararak ordunun giyim ve donatımı için aynı ve nakdi yardım toplanmasına çalışmıştır. Uluoğlu, İstiklal Savaşında gösterdiği fedakârlık ve kahramanlıktan dolayı "*Beyaz Kurdeleli İstiklâl Madalyası*" ile taltif edilmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden Halk Fırkasına geçişte Vilayet İdare Heyeti müteşebbis üyeliğine seçilen Uluoğlu, Cumhuriyetin ilanından sonra da cemiyet hayatında nüfuz sahibi olmuş, toplum yararına yardım ve hizmetlerde bulunmuş bir kişidir.

Extended Abstract

In this study, the life of Ahmet Ziyaeddin Uluoğlu, the founder and president of Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti/ Kastamonu Association for the Defence of National Rights, his place in the community life and his services in Kastamonu during the National Struggle are discussed. The aim of the study is to reveal the contributions of Ziyâeddin Uluoğlu to the National Struggle movement in Kastamonu at the local level. In the research, the Presidency of the State Archives, the work named "Kastamonu'da Bayramîlik ve Şemsizâde Ailesi" Bayrami Sect and Şemsizâde Family in Kastamonu, which is about the abandoned documents of the family, the books of Hüsnü Açıksöz and Nurettin Peker that shed light on local history, and the Kastamonu press, which was active during the National Struggle period, were used.

Ahmet Ziyaeddin Uluoğlu was born in Atabey Madrasah Neighborhood in Kastamonu. He graduated from Nasrullah Madrasah and Rüşdiye School. He attended the Namazgah Madrasa in Kastamonu, although he took a break for a while, he completed his education and received his license in 1897 from A'mazade Mehmet Emin, who also served as the Mufti of Kastamonu. He took a break from his madrasa education for a while. The reason was to fulfill one of his duties, which was inherited from the family, as the Postnishin of the Bayramî Lodge in Kastamonu. Because he was in Ankara for a year in 1889 and was in the Hacı Bayram-ı Velî Lodge, and returned to Kastamonu after the education he received there.

At the beginning of 1889, Ahmet Ziyaeddin Uluoğlu was appointed as the orator of the Atabeygazi Mosque, and he served both as an orator and on the Bayrami, The way of Hacı Bayram Veli, in Atabey Mosque until the closure of the lodges and zawiya. After 1925, Uluoğlu was given the duty of imamate and orator of the same mosque and he continued his duty until his death. While Ahmet Ziyaeddin Uluoğlu was the orator

of the Atabey Gazi Mosque, he also held the title of Nakîbüleşraf in Kastamonu. He held this position until the abolition of the caliphate. The grave of Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu, who died on April 19, 1946, is in the Gümüşlüce Cemetery in Kastamonu.

Şemsizâde Ziyaeddin Uluoğlu is a person who lived during the transition period from the Constitutional Monarchy to the Republic, from nationality to citizenship, from empire to national state, and especially in the difficult conditions of the National Struggle period. In this respect, in order to explain his activities in detail, it is necessary to consider him as a religious officer, orator, and Bayrami, as well as the role he played in the political, social and cultural life of Kastamonu, and to consider him as a whole. Uluoğlu tried to be an exemplary Muslim, sheikh and religious officer with the services he provided and the traces he left, depending on the solid education he received. In the last period of the Ottoman Empire, he took part in the aid commissions of the province. In 1911, he had the Castle Bath in Kastamonu repaired and served as a member of the Provincial Administrative Council in the last period of the Ottoman Empire. He was among the second voters of the central district of Kastamonu for the last Ottoman Parliamentary Assembly elections in 1919, therefore he took part in the elections held for the first Turkish Grand National Assembly in 1920.

Ahmet Ziyaeddin Uluoğlu is a person known for his community person and social personality, II. During the Second Constitutional Era and the first years of the Republic, he took duties from non-governmental organizations in Kastamonu, carried out aid activities and led the society. Uluoğlu is the founder of Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti/ Kastamonu Association for the Defence of National Rights, and as far as we can determine, he successfully carried out the duty of president of the society until the end of the War of Independence. His wife, Mrs. Nebiyye, was an active woman in the society and was one of the founders and board member of the Kastamonu Defense of Rights Association Ladies Branch. The rally, which went down in history as the first Turkish women's rally on 10 December 1919, was organized by the Women's Branch of the association, in which she was also a member. Uluoğlu also served in the administrative committees of the Hilâl-i Ahmer Cemiyeti/Kastamonu Branch of the Red Crescent Society. He was a member of the board of directors at the general assembly of the society in 1918. He was in the founding committee of the Red Crescent Society, which was re-established in Kastamonu in 1921. He was the chairman of the administrative committee elected at the end of the 1925 and 1928 congresses. Uluoğlu's wife, Mrs. Nebiyye, also served as a board member of the women's branch of the society.

We see him at the protest rallies against the occupation of Urfa, Antep and Maraş, provinces in the southeast, during the National Struggle, and at the Nasrullah Rally held to protest the occupation of Istanbul. Uluoğlu's name and signature are under the telegram texts sent to the Allied Powers. In his capacity as the President of the Kastamonu Defence of Rights Association, he became a pioneer in collecting aid in kind and in cash for the clothing and equipment of the army, following the order of the Western Front Command. Uluoğlu was awarded the "White Ribbon Medal of Independence" for his sacrifice and heroism in the War of Independence. He was

elected as an enterprising member of the Provincial Administrative Committee in the transformation of the Defence of Rights Association into the Republican People's Party. Later, Ziyaeddin Uluoğlu was elected as the head of the Kastamonu branch of the Himaye-i Etfal/ Child Protection Association, which was established in Kastamonu on February 19, 1922, as the Head of Defence of Law, and he continued both duties together. It is seen that he was elected as a member of the board of directors in the congress of Kastamonu Farmers Union in 1923 and served.

Ahmet Ziyaeddin Uluoğlu served under the difficult conditions of the period during the National Struggle and the establishment of the Republic of Turkey. In addition to his benevolent and religious identity, his name has passed into the local history and cultural life of Kastamonu with his social personality in the city. Uluoğlu was not an ordinary clergyman, but had an enlightened and wise personality. He had a high national sensitivity and was involved in social activities, even at the head of them. In this respect, he was a Turkish intellectual who could influence people from all walks of life. Ziyaeddin Uluoğlu was an intellectual, was not a fanatic, he was virtuous, clean and honest, moral and generous, always helping the poor and needy.

Kaynakça**Arşiv Belgeleri**

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
BOA, Fon Kodu: DH.KMS., Kutu No: 31, Gömlek No: 40-1/5, Tarih: H-28.05.1333.

Kitap ve Makaleler

- Abdulkadiroğlu, A. (2005). *Kastamonu'da Bayrâmîlik ve Şemsizâde ailesi*. Ankara: Anıl Matbaa ve Ciltevi.
- Açıksöz, H. (2019). *İstiklâl harbinde Kastamonu* (2. bs). (M. S. Yılmaz & M. Eski, yay. haz.). Kastamonu: Kastamonu Türk Ocağı Yayını.
- Balkır, S. E. (2022). *Eski bir öğretmenin anıları 1908-1940*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Baltacı, N. (2016). Bayramîliğin Kastamonu'ya etkisi ve Bayramî şeyhi Şemsizâde Ahmed Ziyâeddin Efendi (1867-1946). *Uluslararası Hacı Bayram-ı Velî Sempozyumu Bildiriler Kitabı-I*. Ankara: Kalem Eğitim kültür Akademi Derneği. 413-427
- Demircioğlu, Ö. (2018). *Mehmet Mesut Boyacıoğlu'nun Kastamonu yazma eserler kütüphanesine başladığı kitaplar*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (Lisans Tezi).
- Eski, M. (2008). *20. Yüzyılda Kastamonu kadınları*. Ankara: Önder Matbaacılık.
- Eruz Esen, S. (2021). *Yüzyıla derin bakış: Opr. Dr. Şükrü Esen*. Kastamonu: Özeller Matbaacılık.
- Gündoğdu, A. (2022). *Sadık Metin Boyacıoğlu'nun kaleminden Kastamonu'da tanınmış esnaf ve tüccarlar*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (Lisans Tezi).
- Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları*, (2020). (İ. Topçu & A. Z. İzgöer, yayına haz.). Cilt:10, Ankara: Türk Kızılay, 2020, Cilt:10, Sayı:84, s. 4397, 4551, Cilt:4, Sayı:46, s. 2177.
- Işık, A. (2013). *Meşihat arşivi belgeleri ışığında Seyyidler ve Nakîbü'l-Eşrâflık müessesesi*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İslamoğlu, S. (2011). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Kastamonu basınında sivil toplum kuruluşları 1908-1928*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Kastamonu vilayet salnamesi, numara: 18. (1312/1894).* Kastamonu: Kastamonu Vilayet Matbaası.
- Kastamonu vilayet salnamesi, numara: 19. (1314/1896).* Kastamonu: Kastamonu Vilayet Matbaası.
- Kastamonu vilayet salnamesi, numara: 20. (1317/1899).* Kastamonu: Kastamonu Vilayet Matbaası.
- Kastamonu vilayet salnamesi, numara: 21. (1321/1903).* Kastamonu: Kastamonu Vilayet Matbaası.
- Kızılay (Hilâl-i Ahmer) cemiyeti (1914-1925)*, (2010). (M. Çapa, haz.). 2. Baskı, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği, 44-45.
- Köprülü, A. (2017). *Kastamonu Vilayet gazetesinde Milli Mücadelenin yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Mehmet B. (1998). *Kastamonu asâr-ı kadîmesi*. (M. S. Cihangir, haz.). Kastamonu: Kastamonu Valiliği.
- Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer icraat raporları 1914-1928*, (2013). (M. Uluğtekin & M. G. Uluğtekin, yay. haz.). Ankara: Türk Kızılayı, 220.

- Peker, N. (1965). *1918-1923 İstiklâl Savaşının vesika ve resimleri İnebolu ve Kastamonu Havalisi*. İstanbul.
- Sıbıç, E. (2011). *Sadık Metin Boyacıoğlu'nun hayatı ve hatıratı*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (Lisans Tezi).
- Sûfîzâde Mehmet Tevfik. (1329). *Hulviyyât*. Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası.
- Şahingöz, M. (2002). Millî Mücadele'de protesto ve mitingler. *Türkler Ansiklopedisi*, C. 17, 726-730.
- Şimşek, M. (2018). Osmanlı Devleti'nde Nakîbüleşraflık müessesesi ve bu müesseseye bağlı kaymakamlıklar (19. Yüzyıl). *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:2018, Sayı: 19, 401-431.
- Turan, R. (1999). Millî Mücadele'de İnebolu-Kastamonu-Ankara hattı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XV (44), 693-694.
- Yılmaz, M. S. (2016). Kastamonu medrese ve dergâh kütüphanelerindeki yazma ve basma eserlerin Kastamonu yazma eserler kütüphanesine devri. III. *Uluslararası Şeyh Şa'ban-ı Velî Sempozyumu (6-8 Ağustos 2016)*. Kastamonu: Truva Yayınları. 276-282.
- Yılmaz, M. S. (2020). Kastamonu gençler kulübü: kuruluşu, teşkilat ve faaliyetleri. *Bilim İnsanı Dr. Mustafa Eski'ye Armağan: Eğitime Adanmış Bir Ömür*, (H. Yolcu & Sibel Oğuz Haçat, ed.). Ankara: Pegem Akademi, 22-44.
- Yılmaz, M. S. (2019). Millî Mücadele döneminde kamuoyu faaliyetleri, lojistik ikmal, askerî ve sivil personel sevkıyatı bakımından Kastamonu'nun yeri. *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu (5-6 Ekim 2018)*, Cilt: II, (H. Öksüz & M. Okur & B. Güneş & Ü. Köksal, ed.). Trabzon: Türk Tarih Kurumu-Karadeniz Teknik Üniversitesi Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, 577-600.

Gazeteler

- Açıksöz*, Sayı: 166, (22 Nisan 1337), s. 2.
- Açıksöz*, Sayı:416, (19 Şubat 1338), s. 1.
- Dünkü tezâhürât. *Açıksöz*, Yıl:3, Sayı:264, (23 Ağustos 1337), s. 1.
- Eski, M. Şeyh Ziyâeddin Efendi. *Kastamonu*, (25 Nisan 2022), s. 2.
- Hilal-i Ahmer heyet-i idaresi. *Açıksöz*, Sayı:117, (31 Kanun-i sani 1337), s. 2.
- İntihabât. *Açıksöz*, Yıl:1, Sayı:18, (26 Teşrin-i evvel 1335), s. 2.
- İntihabât. *Açıksöz*, Yıl:1, Sayı:19, (2 Teşrin-i sani 1335), s. 1.
- İntihabât. *Açıksöz*, Yıl:1, Sayı:21, (16 Teşrin-i sani 1335), s. 2.
- Kastamonu*. Yıl:47, Sayı:2326, (10 Teşrin-i sani 1335), s. 1.
- Kastamonu*. Yıl:47, Sayı:2331, 18 Kanun-ı evvel 1335, s. 2-3.
- Resmî gazete*. Sayı:243, (13 Aralık 1925).
- Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin paneli yapıldı. *Kastamonu Sözcü*, (21 Nisan 2017), s. 5.
- Şemsizâde Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu panel programıyla anıldı. *Nasrullah*, (21 Nisan 2017), s. 3.
- Şeyh Ziya Efendi Vefat Etti. *Birlik*, (21 Nisan 1946), s. 1.
- Şu'ûn-hanımlarımızın mitingi. *Açıksöz*, Yıl:1, Sayı:25, (14 Kanun-ı evvel 1335), s. 3.
- Şehrimizde Hilal-i Ahmer. *Açıksöz*, Sayı:116, (27 Kanun-i sani 1337), s. 1.
- Türk Ocakları Uluoğlu'nu andı. *Kastamonu*, (20 Nisan 2019), s. 7.
- Uluoğlu, Vefatının 71'inci yılında anıldı. *Açıksöz*, (21 Nisan 2017), s. 3.
- Ziyâeddin Uluoğlu, dualarla anıldı. *Gündem 37*, (20 Nisan 2019), s. 8.

EKLER

EK-1: Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu'nun Gümüşlüce Kabristanı'ndaki Mezarı

“Hüve'l-Bâkî
 Bayrâmî tâci şeyhi eşrâf olan
 Ecdâdın mesleği oldu Ziyâ Bey'de tamam
 Elli yıl oldu tarîka rehber
 Erişip himmet-i Hacı Bayram
 Hüsn-i ahlâk ile olmuştu kerîm
 Âdet olmuştu onun için ikrâm
 Eylesin dâr-ı Cemâle îsâl
 Rahmet-i Hazreti Hallâk-ı endâm
 Şemsizâde Şeyh Ziyâeddin Bey'in
 Rûhuna el-Fâtîha
 19 Nisan sene 1946 Rûmî sene 1365”

EK-2: Millî Mücadele Döneminde Kastamonu'da Çekilen Bir Fotoğraf

Fotoğraf-1: (Soldan sağa; ayakta Hüsnu Açıksöz, Nuri Gökmen. Oturanlar; Yusuf Kemal Tengirşek'in ağabeyi Abdulahat Nuri, Ahmet Ziyâeddin Uluoğlu ve Emin Şefik)